

2023 • MAART

MARIËNBURG

JAAR 40 • 01

MAGAZINE

VAN EN VOOR KRITISCH KATHOLIEKEN

VASTEN IN ONZE TIJD

ZOEKEN WAT VERLOREN IS

DUURZAAM LEVEN MET FRANCISCUS

RELIGIEUS ATHEÏSME

TWEE KATHOLIEKE BEELDBEPALERS

COL OF ON

MARIËNBURG MAGAZINE VAN
EN VOOR KRITISCH KATHOLIEKEN
IS EEN UITGAVE VAN MARIËNBURG,
VERENIGING VAN KRITISCH
KATHOLIEKEN, EN VERSCHIJNT
VIJF MAAL PER JAAR. OVERNAME
VAN ARTIKELEN IS TOEGESTAAN NA
OVERLEG MET DE REDACTIE.

© 2023 MARIËNBURG
ISSN1878-8734

WEBSITE

www.marienburgvereniging.nl

REDACTIE

Eindredacteur: Arthur van Tongeren

Redacteurs:

Henk Baars

Tom van den Beld

Michel Besnard

Riet Bos

Erik Jurgens

Gerard Swüste

REDACTIE-SECRETARIAAT

redactie@marienburgvereniging.nl

VORMGEVING

Echthetty, Schijndel

DRUK

Rekafa drukkers, Venlo

LIDMAATSCHAP / ABONNEMENT

Lidmaatschap van Mariënburg inclusief
abonnement op Mariënburg Magazine:

€ 35,- per jaar.

Abonnement zonder lidmaatschap:

€ 25,- per jaar.

Proefabonnement: 3 nr's voor € 15,-

Losse nummers: € 5,-

Aanmelden bij het secretariaat of via de
website.

IBAN: NL77 RABO 0329 9215 68

BIC-code: NLRABO2U

Mariënburg is ANBI erkend.

BESTUUR MARIËNBURG

Harrie van den Akker, voorzitter,
06-48590171

Riet Bos, penningmeester, 06-43928591

Nicole Buijtendijk, secretaris, 030-2751989

Walther Burgering, lid, 06-2956 2865

Henk Peters, lid, 06-4296 1868

bestuur@marienburgvereniging.nl

SECRETARIAAT

Het Fort 29

5581 AB Waalre

040-8442967

secretariaat@marienburgvereniging.nl

04

Het vasten van nu: Een echo of een
vernieuwing van een oude praktijk?

WILLEM MARIE SPEELMAN

08

“Die zoeken wat verloren is...”

EVELIEN REEUWIJK

10

VerduurSamen met Franciscus

CORINNE GROENENDIJK

14

Bijzonder Verbonden

ANNEMIEK BEELOO-JACOBS

16

‘... Al wat ik kan is dit verhaal vertellen.

Dat moet voldoende zijn.’

ABDULWAHID VAN BOMMEL

20

Twee katholieke beeldbepalers

TOM VAN DEN BELD

EN VERDER...

07 Erik Jurgens: Navolging van Christus?

13 POËZIE | De Dapperstraat

22 Het ene offer is het andere niet | Gerard Swüste

23 GRENZELOOS GELOVEN |

Ontmoeting Basisbeweging Lyon oktober 2022

24 TEN SLOTTE | Tom van den Beld | Een ijzersterk verhaal

VERTROUWD ÉN NIEUW
IN 2023

Voor u ligt het eerste nummer van een nieuwe jaargang van *Mariënborg Magazine*.

Zoals wel vaker, gaat ook dit nieuwe jaar gepaard met enkele veranderingen. Zo heeft de achterkant een ander gezicht gekregen – letterlijk en figuurlijk. U vindt daar niet meer de column van Huub Schumacher, maar een nieuwe rubriek verzorgd door Tom van den Beld. Nadat we jarenlang met veel genoegen de columns van Huub hebben gelezen, leek het de redactie goed om de achterpagina weer eens anders in te vullen. We zijn Huub Schumacher zeer erkentelijk voor vele jaren trouwe dienst en vele, heel eigen visies op kerk en geloof.

Een andere verandering valt niet meteen op: met ingang van dit nummer hebben we ook een nieuwe vormgeefster. Nancy van den Brand heeft haar werkzaamheden op dit vlak gestaakt, maar gelukkig hebben we in Hetty Hairwassers een goede opvolgster gevonden. In de loop van het jaar zal zij haar eigen stempel gaan drukken op het uiterlijk van ons blad. We zijn benieuwd – en vol vertrouwen.

De redactie

HET EERSTVOLGENDE NUMMER
VERSCHEIJNT MEDIO MEI 2023.
BIJDRAGEN UITERLIJK 26 MAART AAN
HET REDACTIE-ADRES.

BOEMAN OF BOEZEMVRIEND

In de 10 jaar van zijn pausschap heeft een charismatische Franciscus langzaam maar zeker greep gekregen op het Vaticaan en de kerk. Hij heeft de Curie opgeschud, veel deskundige vrouwen binnengehaald op de Vaticaanse dicasteries (de onderafdelingen van de Curie), nieuwe prefecten benoemd van buiten het Romeinse wereldje, en de financiële schandalen aangepakt. Maar ook buiten de Vaticaanse slangenkuil heeft de paus grote stappen gezet – al smaken die naar (nog) meer. Hij predikt compassie in plaats van dogmatiek, hij verkondigt dat homoseksualiteit niet in het strafrecht thuishoort, dat ook homo's (etc.) kinderen van God zijn. Hij bezoekt Congo en Zuid-Soedan, smeekt om vrede en veegt machthebbers, rebellenleiders en (economische) grootmachten de mantel uit.

Intussen zitten we midden in het door hem gestarte synodale proces met het sleutelwoord 'luisteren', als een opdracht aan gelovigen én clerus. Dat heeft verwachtingen gewekt, bij religieuzen, bij ons kritisch katholieken. Hoop dat er echt geluisterd zou gaan worden naar wensen over de rol van vrouwen en leken, en over pluriforme liturgische vieringen. Het synodale proces gaf nieuwe hoop aan wie de kerk (nog) niet verlaten hadden. Voor hen werd het ad-liminabezoek van onze bisschoppen toch een afknapper, want op genoemde onderwerpen werd nog niet een eerste stap gezet.

Integendeel: 'onze' kardinaal schreef in het najaar niet alleen zijn handleiding over seksualiteit, maar ook een missive voor de parochies in zijn aartsbisdom: vanaf 2027 mogen woord- en communievieringen niet meer, enkel nog eucharistievieringen met een priester in enkele centrale kerken. Die boodschap deed met name in Twente veel stof opwaaien. Het dagblad *Trouw* berichtte daarover: de kardinaal afgeschilderd als de grote boeman.

Wij weten het eigenlijk wel: "Waar twee of drie in mijn naam bijeen zijn, ben Ik in hun midden." Maar kennelijk moeten wij nu echt aan de bak: andere vormen van vieren vinden, het heft in eigen lekenhanden! Een voorbeeld nemend aan de zelfstandige (kleine) geloofsgemeenschappen in den lande. En intussen ons optrekkend aan deze authentieke paus die voorleeft wat Oosterhuis dichtte: "Dat Gij en niemand anders god zijt voor deze wereld: handen die geven, ogen die zien en bewaren; dat Gij vriend zijt, lief als een man voor zijn kind, als een vrouw voor haar liefsten: moge dat waar zijn" – of worden.

TEKST HARRIE VAN
DEN AKKER
BEELD STOCK

TER-
ZIJ-
DE

HET VASTEN VAN NU:

Een echo of een
vernieuwing van een
oude praktijk?

Terwijl ik dit schrijf hoor ik van allerlei mensen dat ze doen aan 'dry January,' dat wil zeggen de eerste maand van het jaar zonder alcohol. Je zou dit een moderne vorm van vasten kunnen noemen. Maar wat is de betekenis van dit vasten?

Vasten en de relatie tot het zelf

Met waken en de stilte bewaren is vasten een vorm van ascese. Het Griekse *askèsis* is een training in zelfdiscipline. Monniken en ambachtslieden, *asketes*, waren de beoefenaars ervan. Maar het woord *askein* betekent ook het verfraaien of verfijnen van materiaal. In de context van het klassiek Griekse denken, waarin de nadruk wordt gelegd op het tuchtigen van het lichaam door de rede, is het vasten vooral een oefening om controle te krijgen op het eigen leven. Alsof het lichaam een ding is dat steviger, mooier en gezonder moet worden gemaakt. Deze Griekse benadering legt inderdaad veel van de betekenis van trends als 'dry January' bloot. Het goede voornemen is een training van de wilskracht, en ook nog eens gezond.

In de beschrijving van Patricia Dailey ('The Body and Its Senses', in *The Cambridge Companion to Christian Mysticism*, 2012) gaat het niet om het verfijnen van het fysieke lichaam, maar van de innerlijke zinnen en uiterlijke zintuigen. Als je vast ga je beter proeven, als je zwijgt ga je beter luisteren, als je waakt kun je beter ontvangen. Ook in haar benadering gaat het erom door zelfbeheersing het lijf te verbeteren. Maar het vasten is meer dan alleen de ratio die probeert het lichaam te trainen: het is een oefening van het hele lijf om vrij, onafhankelijk en intens te leven.

De praktijk van het vasten richt de mens sterk op het zelf

Vasten is eigenlijk uitstellen. Je eet of drinkt een tijdje niet, totdat de vastenperiode is afgelopen en je weer gaat eten en drinken; in het geval van 'dry January' op 1 februari. Maar je kunt ook vasten door een tijdje te wachten met oordelen. In de filosofie heet dat *epoché*, waarin de denker een tijdje in contemplatieve verwondering blijft over een bepaalde kwestie, en het oordeel daarover uitstelt. Zijn we in onze gepolariseerde samenleving niet zó sterk geneigd tot snelle oordelen, dat we niet meer aan het werkelijk vrije en onafhankelijke denken toekomen? De *epoché* als het vasten van de geest kan een gezonde oefening zijn in luisteren zonder oordelen. Het helpt jezelf in je denken en leven te overstijgen, en daardoor te groeien.

Het vasten als het overstijgen van het gewoonlijke eet- of denk- of leefpatroon krijgt dus een diepere betekenis in de zelfoverstijging. Nu komt de ander of het andere in het spel. In de klassiek Griekse filosofie lag de nadruk op het zelf: zelftransformatie, om door

*Het lijf wordt rustiger,
de zinnen zuiverder en
de ervaringen helderder
als mensen een tijdje
iets laten*

zelfdiscipline een beter mens te worden. En dat is ook nu het geval. De praktijk van het vasten richt de mens sterk op het zelf. Want 'ik' verlang naar eten en drinken, en 'ik' moet mezelf in bedwang houden of niet oordelen. En als die ascetische oefening mijn zinnen reinigt en mijn denken opent voor nieuwe inzichten, dan is dat vooral goed voor mezelf. Het is een zelfoverstijging in de zin van groei: in kracht, vrijheid en onafhankelijkheid. Het is het zelf dat aan zichzelf werkt door zich te disciplineren.

In het christendom van de woestijnvaders, met name bij Evagrius Pontus, is dit werken van het zelf aan zichzelf vooral het in een zuivere verhouding brengen van het lichaam, de ziel en de geest. In het Griekse denken kom je weinig overwegingen tegen over de ascese en de omgeving of de ander: het zelf sluit zich eerder af van zijn omgeving om aan zichzelf te werken. Maar door deze oefening te beschrijven als het zuiver afstemmen van verhoudingen, ook al zijn die binnen het zelf, krijg je toch een iets andere benadering. De monnik keert zich af van de 'demonen', bijvoorbeeld honger, om zich op God te richten, die hij steeds weer aanspreekt in een simpel gebed.

Vasten en de relatie tot de ander

Vasten is een spirituele oefening. En ik heb al gezegd dat ook zo'n oefening als 'dry januari' in deze zin spiritueel geduid kan worden. Het religieuze vasten heeft ook een gemeenschappelijke component. In het religieuze vasten gaat het niet alleen om het zelf, maar om de ontmoeting met de ander. Die ander is allereerst God, maar tegelijk ook de

naaste. Want vasten is een gemeenschappelijke praktijk. Het woord 'vasten' verwijst etymologisch naast 'vastmaken', 'zich verbinden', en betekent de regels van de gemeenschap in acht nemen. De verschillende religies en ook de verschillende religieuze orden onderscheiden zich van elkaar onder meer in hun

verschillende vastenregels. Joden vasten op maandag en donderdag, christenen op woensdag en vrijdag. Een echo van dit gemeenschappelijke is te horen in de termen 'dry januari' en 'stoptober', want de mensen die in die maanden meedoen, doen dat in zekere zin gemeenschappelijk.

In de spiritualiteit – en dan bedoel ik de religieuze spiritualiteit – gaat het niet om zelftransformatie, maar ook omvorming in relatie tot de ander, om onderling in een zuivere verhouding te komen. Kees Waaijman spreekt (in zijn boek *Spiritualiteit. Vormen, Grondslagen, Methoden*) van spiritualiteit als een betrekking gebeuren tussen God en de mens, waarin zowel God als de mens naar elkaar toe omvormen: ze komen in een harmonische verhouding te staan. Zelfs, om in muzikale termen te spreken, als die harmonische verhouding dissonant klinkt: een goede dissonant is zuiver gestemd.

Als spirituele oefening is het vasten gericht op de relatie tussen het zelf en de ander en het andere. Iemand eet bijvoorbeeld een tijdlang geen vlees omdat dat de verhouding tussen hem of haar met de omgeving schaadt. De zelfbeheersing, die we hebben geleerd van de klassiek Griekse cultuur, is er nu niet op gericht een beter mens te worden, maar in een zuivere verhouding met de ander en het andere te komen. En dat is een belangrijk verschil. Want een mens hoeft niet beter te worden – hij of zij is al

“heel goed” (Gen 1:31) – hij of zij hoeft alleen maar in goede verhoudingen met zijn of haar omgeving, met anderen en met God te leven. En om terug te keren op Waaijmans model: die goede verhouding verandert de mens ook zonder dat hij of zij daarvoor iets moet doen. Juist het niet-doen is betekenisvol in de praktijk van het vasten.

In het religieuze vasten gaat het niet alleen om het zelf, maar om de ontmoeting met de ander

Vasten is niet doen

In het vastenproject *God aan den lijve ondervinden*, dat ik twintig jaar geleden met verschillende mensen heb gedaan, bleek dat het vasten bij sommigen leidde tot een intensivering van de smaak. Het lijf wordt rustiger, de zinnen zuiverder en de ervaringen helderder als mensen een tijdje iets laten, in mijn geval vooral koffie drinken. Niet-doen is dus toch iets doen, of beter: iets laten gebeuren. Tijdens het doen grijpt de mens in in zijn of haar omgeving, maar als hij of zij dit uitdrukkelijk laat, ontstaat een nieuwe verhouding met die omgeving. Het was me al eerder opgevallen dat de tien geboden vrijwel allemaal beginnen met “lo...”, “niet...” (Ex 20:3.4.5.7.13.14.15.16.17). Misschien is het niet-doen wel de kortste weg naar het goede leven.

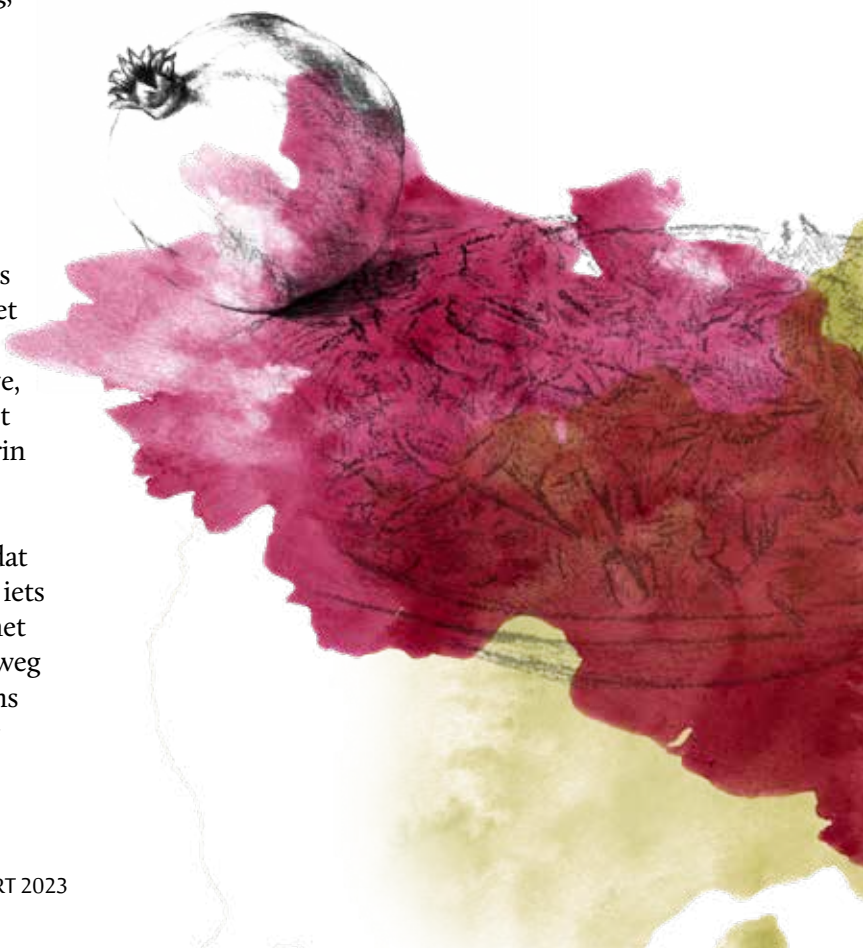
In het franciscaanse leven, waaraan ik mij engageer, is de spirituele praktijk van het niet-doen aangevuld met de praktijk van het niet-hebben: *vivere sine proprio*. Ook het leven zonder bezit zet de mens in een nieuwe, zuiverder verhouding met zijn en haar omgeving, met anderen, en met God. Vasten is dan een periode waarin de mens niet grijpt naar eten en drinken. De nieuwe verhouding opent de mogelijkheid van een nieuw ontvangen: als je niets hebt, wil dat nog niet zeggen dat jou niets gegeven wordt. Je vergroot juist de kans om iets te ontvangen als je handen leeg zijn. Ik luister vaak met verwondering naar verhalen van pelgrims, die onderweg bij iemand aanbellen voor een plek om te slapen: soms worden ze uitgenodigd aan tafel en krijgen veel meer dan waar ze om vroegen. Niet-doen en niet-hebben veranderen het leven in het ontvangen van gaven.

Wachten op God

Ten slotte is het religieuze vasten verbonden aan een feest, het feest van de komst van de Ene. Christenen vasten in de advent en in de veertigdagentijd, omdat dit voorbereidingen zijn van de komst van de Heer met Kerst en met Pasen. Vasten is daarom een periode met een eind, want op het feest mag de mens niet vasten. Dit bevestigt het relationele karakter van deze spirituele praktijk. Het vasten versterkt het vermogen de ander te ontvangen. En als die ander ontvangen is, moet je stoppen met vasten.

Vasten is een periode met een eind, want op het feest mag de mens niet vasten

Voor mij betekent dit ook, dat ik mijn vasten breek wanneer iemand mij iets aanbiedt. Het contact met de ander is voor mij belangrijker dan het vasthouden aan de regel. Franciscus van Assisi zat eens bij iemand aan tafel kip te eten, toen hem verteld werd dat zijn orde vegetarisch geworden was. Hij keek zijn broeder, die naast hem zat, aan, dacht na, en zei: “Eet wat u wordt

voorgezet.” En hij nam nog een hap van de kip. Dit is grappig, omdat de slimmerik onder de regel uit lijkt te komen. Maar het is vooral betekenisvol: ik ga mijn gastheer niet beledigen.

Het einde van de periode van niet-doen en niet-hebben in het ontvangen van de ander brengt mij ten slotte bij een vraag die de laatste maanden bij mij leeft. Ik hoorde een zuster franciscanes spreken over het zoeken naar een teken van God. Ze zei: “ik vertrouw m'n eigen wil niet, en daarom vraag ik God wat Hij wil dat ik doe.” Als je God vraagt wat Hij wil dat jij doen zal, en vervolgens wacht op een antwoord, dan vast je in het niet-weten. Belangrijk is echter ook hier, dat als je een antwoord krijgt, je dit ook moet ontvangen en ernaar handelen. Pas dan krijgt het teken van God betekenis. ●

Willem Marie Speelman is vader van drie kinderen en lid van de orde van franciscaanse seculariëren. Hij is musicoloog en theoloog, directeur van het Franciscaans Studiecentrum en hoogleraar Franciscaanse Spiritualiteit aan Tilburg University.

ERIK JURGENS

NAVOLGING VAN CHRISTUS?

Waarom staat in ons credo niks over de navolging? Daar gaat het toch om in het christendom? Het enige wat op een samenvatting lijkt van Jezus' levensopdrachten aan ons, staat in de Bergrede bij Mattëus 5-7, en in de Veldrede bij Lukas 6.

De officiële kerk dacht blijkbaar dat dit meer haar eigen taak was, het vaststellen hoe we leven moeten volgens de leer van Jezus. Te beseffen dat Hij de tweede persoon is van de Triniteit, daaraan hebben we op zichzelf, vrees ik, niet zoveel. Het is natuurlijk prachtig als iemand de inhoud van het credo zelf geloven wil.

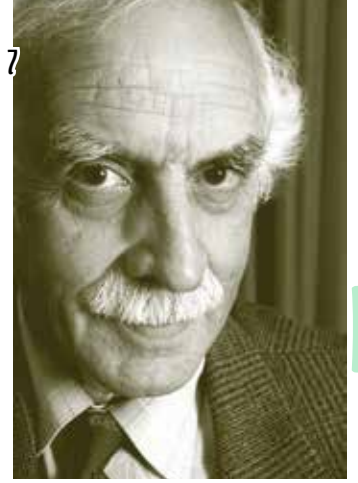
Daarbij is het wel raar dat het eerste credo pas op een concilie in Nicea in het jaar 325 is vastgesteld. Er is alleen een politieke reden voor die late vaststelling. Het christendom was de officiële religie geworden in het late Romeinse keizerrijk. En de heersende Romeinse keizer Constantijn de Grote (in Byzantium) wilde dit officieel vastleggen. De concilievaarders, bisschoppen uit het hele rijk, werkten braaf mee.

De kerk houdt vol dat Petrus, de eerste voorman der apostelen, de eerste paus mag heten. Mooie bron in Mattëus 16:18: “Gij zult Kefas (Petrus) heten, en op die steenrots zal ik mijn kerk bouwen.” Maar we hebben geen enkel schriftelijk bewijs dat die Petrus de bisschop van Rome werd. Integendeel, de eerste bisschop van Rome die zichzelf (!) tot paus uitriep was ene Siricius. Hij schreef een brief aan een collega in Spanje, waarin hij deze titel claimt. Dat was pas in 384. Het bisdom Rome viel nog steeds onder Constantinopel, zoals Byzantium was gaan heten. Het is dus de kerk die de tekst steeds – uit eigenbelang? – heeft uitgelegd als een toekenning van macht aan Petrus. Dat blijkt verder nergens uit en heeft eerder te maken met pogingen om orde te scheppen in die vroege christenheid. Want intussen verviel het politieke gezag dat zorgde voor die eenheid. Dit eerst omdat de keizer zo ver weg zat in Constantinopel, en later omdat de Germaanse stammen het westen onderwierpen. Jezus gaf Simon bar Jona volgens Mattëus dus gewoon een nieuwe naam, geen macht. Hoe het zij, het pausschap heeft sindsdien eeuwenlang een wezenlijke bindende rol gespeeld in het westerse christendom. In Rome werd ook nog bepaald hoe de feitelijke navolging van Christus er uit moest zien, tot aan de Reformatie in de 16^e eeuw. Ook handig.

Blijft de vraag: hoe kon slavernij, menselijke vernedering, passen in de uitleg die de kerk gaf? De eerste christenen in Rome waren nota bene zelf de slaven. Deze leer erkende immers hun gelijkheid voor de Heer. En liet hen toe tot de kerkgemeenschap. Hoe kan het dan dat bij kerken – toen de rest van de wereld ontdekt werd en koloniën ontstonden – aanvaard werd dat er daar toch rechteloze slaven konden bestaan? Slaven in bezit van christenmensen – slaven die ook zelf christen konden worden. Wat was dat voor een christendom? Pas bij de anti-kerkelijke Franse Revolutie begon de bevrijding, tot in de 19^e eeuw...

7

COLU
MN.

Dienst Geestelijke Verzorging

In Nederland hebben mensen die justitieel zijn ingesloten het recht om hun godsdienst of levensovertuiging uit te oefenen. Met geestelijk verzorgers vanuit verschillende geloofs- en levensovertuigingen sluit de zorg zoveel mogelijk aan bij de ingeslotenen.

Zij kunnen terecht bij een pastor, dominee, orthodox priester, imam, pandit, rabbijn, humanist of boeddhist, kortweg de geestelijk verzorger. Dat kan zijn een luisterend oor, een troostend woord, een goed gesprek, hulp bij geestelijke dilemma's of de mogelijkheid diensten en bijeenkomsten bij te wonen.

83% van alle ingeslotenen maakt gebruik van geestelijke verzorging. In één jaar waren er zo'n 36.000 individuele gesprekken, 7.600 groepsgesprekken en 6.100 kerk- en gebedsdiensten en bezinningsbijeenkomsten.

(bron: Dienst Justitiële Inrichtingen www.dji.nl)

TEKST EVELIEN REEUWIJK | BEELD STOCK

“Die zoeken wat verloren is...”

Het is niet voor iedereen een uitgemaakte zaak dat er pastores werken in een gevangenis. Sommigen vinden dat het helemaal niet nodig is, want waarom zou je mensen die een delict hebben gepleegd nabij zijn of überhaupt aandacht geven. “Laat ze maar op de blaren zitten”, zei niet lang geleden iemand tegen mij toen ik vertelde dat ik werk als gevangenispastor. Of: “Praat jij ook met moordenaars en zedendelinquenten? Weet je wel wat ze andere mensen hebben aangedaan?” Ja en nee. Als iemand in de gevangenis een briefje invult met het verzoek om een gesprek met de Geestelijk Verzorging, dan weet ik niet wat zijn (ik werk in een gevangenis waar alleen mannen zitten) delict is geweest. Vaak komt dat echter wel ter sprake in de gesprekken die volgen. Als gesprekspartner kan en mag ik aangeven dat ik moeite hebt met dat wat hij gedaan heeft, maar wat voorop staat als gevangenispastor is de mens die tegenover je zit. De mens die iets gedaan heeft, wat niet geaccepteerd wordt door de samenleving. De mens die wellicht door omstandigheden ertoe gekomen is om te doen wat hij heeft gedaan, of die soms ook niet echt heeft

nagedacht. Vanmorgen nog heb ik een jonge man gesproken die ervan droomt rijk te worden, hoe dan ook, koste wat kost lijkt het wel... Opgegroeid in een gebroken gezin met ouders van verschillende nationaliteiten, ze hadden het niet breed. Toen zijn ouders op jonge leeftijd scheidden, werd de schuldenberg alleen maar groter. Hij groeide op bij zijn moeder die jarenlang in de schuldsanering zat. “Ik wil ook graag een keer gewoon naar de McDonald's met mijn vrienden of kleding kopen die ik mooi vind”, zei hij. Die droom, dat verlangen, ‘dat recht’ zoals hij het noemt, maakte dat hij deed wat hij deed.

RK Justitiepastoraat gaat over het zien van de medemens, vanuit de gelovige overtuiging dat elk mens een kind van God is en daarom een intrinsieke waardigheid bezit: ‘God schiep de mens naar zijn evenbeeld’ (Genesis 1:27) en ‘de mens is kind van God’ (Matteüs 5:44-46). Die waardigheid is niet afhankelijk van wat iemand heeft gedaan of wat iemand heeft gepresteerd. Die waardigheid is een gegeven, ongeacht iemands daden. In de Bijbel is het Jezus die de hand

Wat voorop staat als gevangenispastor is de mens die tegenover je zit

reikt aan hen die niet gezien worden. Jezus kijkt niet weg van mensen aan de rand van de maatschappij maar zoekt hen juist op. In Matteüs 25 roept hij ons op oog te hebben voor die medemens en zo te werken aan een rechtvaardige samenleving. Door ook hen een plek te geven die ze misschien niet zomaar verwerven of bezitten: de zieken, de armen, de wezen en de gevangenen (zoals het staat in Matteüs 25). Het zijn meestal mensen die niet direct onze grote bewondering of sympathie hebben. Die christelijke manier van omzien naar elkaar ligt aan de basis van het werk als justitiepastor. Dat geldt niet alleen voor hen die als dader zijn veroordeeld en in de gevangenis hun straf moeten uitzitten, maar ook voor hen die direct of indirect slachtoffer zijn. De individuele gesprekken gaan vaak over het delict, maar ook over de gevolgen van wat er gebeurd is voor familie en omgeving, voor de slachtoffers. Menselijke emoties zoals pijn, schaamte, verdriet, afscheid, verlies, woede, hoop en wanhoop komen ter sprake. Gevoelens die we allemaal hebben maar die bij de meeste mensen niet direct aan de oppervlakte komen – behalve als er iets gebeurt dat jouw eigen werkelijkheid helemaal op z'n kop zet, zoals wanneer een mens in detentie komt te zitten.

Hoe kan je verder als je je realiseert wat de *impact* is van jouw daad op anderen? Met enige regelmaat spreek ik iemand die zich heel goed realiseert wat hij gedaan heeft en daar ook alle verantwoordelijkheid voor neemt. “Ik verdien straf, ik zit hier terecht”, zo zegt hij. Maar die diepe, doorleefde schulderkenning van hem maakt het ook erg moeilijk om straks zijn

leven weer op te pakken en verder te gaan. “Wie wil er nog met mij te maken hebben? Ik kan mijn moeder of familie toch niet onder ogen komen? Ik ben het niet waard om verder te gaan met mijn leven.”

Of iemand die naar zijn stellige overtuiging onschuldig is. Hij is internationaal vrachtwagenchauffeur en in die hoedanigheid verantwoordelijk voor de lading die hij vervoerde. Maar in die lading is een hoeveelheid drugs gevonden. Hij wist het niet, had de lading niet gecontroleerd (“Hoe kan ik dat nou doen?”) maar is nu wel degene die moet zitten. Zijn gevoel voor rechtvaardigheid is helemaal weg. Hij voelt zich gehoord noch gezien, maar ‘slechts’ als een hamerstuk behandeld. Hij koestert een diepe wrok tegen de maatschappij en tegen het rechtssysteem in het bijzonder.

Er zijn zoveel verschillende verhalen, want elk mens heeft zijn eigen verhaal. De taak van de pastor in de gevangenis is om elk mens een gezicht te geven. Het is niet aan de pastor om te oordelen of te veroordelen, daarvoor hebben we ons rechtssysteem. Maar wel om iets van de waardigheid die ik al eerder noemde, die elk mens heeft, op te laten lichten zodat ook die mens verder kan. Elke nieuwe collega bij het korps RK Justiepastores ontvangt een afbeelding van een ikoon en een tekst van Huub Oosterhuis om juist dat elke dag in herinnering te roepen:

*Die niet weglopen van een ander mens in
zijn ellende, die met hun levensmoed
opwegen tegen de wanhopigen;
die ongezien, geduldig, smachten, waken,
bidden, hopen tegen beter weten in.*

*Die zoeken wat verloren is,
die bij de neergedrukten zijn,
die met hun hart en ziel en hun verstand
trachten het ergste leed iets te verzachten:
die openbaren u, die zijn van u.*

(uit: *Hoe ver is de nacht*, uitg. Ambo 1976)

Het verwoordt voor mij de betekenis van het pastoraat in de gevangenis: “Die zoeken wat verloren is.” Ook hen die sommige mensen niet meer zien zitten. ●

VERDUURSAMEN MET FRANCISCUS

Verduurzamen is nodig, daar is iedereen het over eens. Maar hoe doe je dat? Hoe wordt verduurzamen meer dan enkele acties die je afstreept op je *to-do-lijstje*? Hoe kan het een manier van leven worden die vol te houden is, of zelfs vreugde geeft? Ik ging op zoek naar een geïnspireerde duurzame leefstijl.

Waarom ging ik op zoek?

Als predikant en geestelijk begeleider probeer ik geloof en praktijk te verbinden. Ik ben afgestudeerd in de bevrijdingstheologie en werd geraakt door Latijns-Amerikaanse christenen die geloof handen en voeten gaven. De kloostertraditie liet me zien hoe belangrijk het is een leefritme te hebben.

Om me heen merk ik hoe lastig werken aan duurzaamheid voor mensen vaak is. “Heeft het wel nut je plastic te verzamelen als de gemeente het vervolgens niet kan verwerken? Je hoort zoveel

tegenstrijdige informatie”, zegt de een. “Ik schaam me soms als ik met de auto naar mijn werk ga, maar hoe moet ik het anders doen als ik eerst mijn zoontje moet droppen bij de opvang?”, zegt een ander. “Verduurzamen is ingewikkeld, omdat het met veel kanten van je leven te maken heeft. En we moeten al zoveel”, zeggen velen. ‘Zou dat niet anders kunnen?’, vroeg ik me af. Hoe mooi zou het zijn als we elkaar kunnen ondersteunen en inspireren bij het verduurzamen?

Een milieuambtenaar in ons dorp vertelde me dat haar afdeling voornamelijk geraadpleegd werd over aanpassingen in huis of andere onderdelen van de energietransitie. “Maar”, zei ze, “er is veel meer nodig willen we een begin maken met verduurzaming. Er is een mentaliteitsverandering nodig. Daarom ben ik blij met jullie acties als kerk.” Tijdens dit gesprek werd me duidelijk dat de samenleving behoefte heeft aan inspiratie bij het werken aan verduurzaming. En zijn we daar als kerk of geloof niet voor? Daarom ging ik een boek schrijven.

Wat ging eraan vooraf?

De ontdekking dat ik blij word als ik wandel in de natuur was het begin. Ik ontdekte dat het niet alleen een vrijetijdsbesteding is, maar dat het voor mijn inspiratie of geloof fundamenteel is dat ik mag leven en verbonden ben met alles wat leeft.

Duurzaam leven, zorgen voor de aarde, daar was ik altijd al (onbewust) mee bezig. We hadden een ‘milieubewust huishouden’ en we aten regelmatig vegetarisch.

Bij Franciscus vond ik verwondering over het leven dat je ontvangt

We praatten er alleen weinig over. Toen twee van onze kinderen milieuwetenschappen gingen studeren gingen ze vragen stellen, wat leidde tot een nieuwe bewustwording. Dat was ook confronterend. De kinderen zeiden: "Julie generatie heeft de hulpbronnen van de aarde zoveel gebruikt en onze generatie moet dat probleem op gaan lossen."

In mijn vorige gemeente startte ik het project 'Zin-in-Groen', voor aandachtig en duurzaam leven. We hadden een gemeenschapstuin om samen in te werken, koken en eten, en van daaruit ook zinwandelingen en andere activiteiten te houden. Het was een prachtige plek. Een oase van rust middenin de natuur. In die tijd was ik bezig met 'scheppingsbewustwording' dat ik leerde van de mystici. *"God geeft je het leven en daarom word je uitgenodigd om er iets goeds van te maken. Je ontdekt dat je niet alleen het leven kreeg toen je werd geboren, maar elk moment van je leven."* Ik ging leven vanuit verwondering. Dat maakt duurzaamheid heel anders.

Waarom heb ik de kloosterling Franciscus van Assisi erbij betrokken?

Bij Franciscus vond ik vreugde over het leven dat je ontvangt. Deze vreugde komt voort uit zijn besef kwetsbaar te zijn en het is precies dat wat er vaak mist in de zoektocht naar een duurzame leefstijl. Ik merkte dat mensen bijvoorbeeld kwetsbaar durven te zijn als ik zelf laat zien hoe ik met vallen en opstaan aan het verduurzamen ben.

Franciscus durfde het bovendien aan om te gaan leven vanuit zijn overtuiging. Hij liet de stad en de rijkdom van zijn familie achter en ging in de velden rond Assisi leven. Hij probeerde daarmee in de voetstappen van Jezus te gaan. Daarin vind ik hem voor ons inspirerend. Al zal ik nooit zo radicaal uit het leven in de stad stappen als hij. In het boek nodig ik de lezers uit om stap voor stap een andere leefstijl op te bouwen.

Tijdens de pelgrimageris naar Assisi, drie jaar geleden, bezocht ik diverse plekken uit het leven van Franciscus. Hij leefde in alle eenvoud en verwonderde zich elke dag over het leven dat God hem gaf. Hij wenste elk schepsel vrede en alle goeds (*pace e bene*) al ging dat niet altijd vanzelf. Hij moest zich soms losmaken uit zijn eigen gedachten en deed dit door

Er is niets leukers dan met elkaar ontdekken dat een groene leefstijl plezier geeft

rond te wandelen in de natuur in de heuvels van Assisi. Zo kon hij met vreugde genieten van alles wat God en de aarde hem gaf in zijn sobere levensstijl. Hij stelde zich kwetsbaar op, was betrokken bij de mensen die buiten de maatschappij vielen en handelde vanuit vrede. In de franciscaanse leefstijl vond ik inspiratie om een duurzaam leven vanuit kwetsbaarheid, betrokkenheid, vrede, eenvoud en vooral vreugde te ontwikkelen – in plaats van een leefstijl gebaseerd op 'moeten'.

Hoe zit het boek in elkaar?

Drie jaar heb ik aan het boek gewerkt. De bestudering van Franciscus en de ervaringen in de praktijk, vulde ik aan met onderzoek naar duurzaamheid. Mijn dochter adviseerde me om niet alleen te focussen op je leefstijl als consument maar ook hoe je verduurzaamt op je werk, hoe je je geld spaart of belegt, hoe je stemt en hoe je in je omgeving over verduurzaming praat. Dat helpt om te zoeken naar wat effectief is als je verduurzaamt en geeft ook lucht in de onderlinge gesprekken. Want misschien is die man die een hamburger eet, wel heel duurzaam bezig in zijn werk.

Ik leg in mijn boek de verbinding tussen enerzijds de harde feiten en praktische tips en anderzijds de innerlijke motivatie waaruit je verduurzaamt. Het zijn de innerlijke motivatie en spirituele dimensie die mijn

boek anders maken dan bekende boeken als *De Verborgene Impact* (Babette Porcelijn) of *Dit is een goede gids* (Marieke Eyskoot).

In acht hoofdstukken neem ik je mee langs de kernthema's van de franciscaanse spiritualiteit die ik verbind met de *Sustainable Development Goals* van de Verenigde Naties. Ieder kan zijn of haar eigen stappen zetten om duurzaam te leven en daarbij is samenwerking heel belangrijk. Elk hoofdstuk begint met een verhaal van Franciscus en een meditatieve oefening. Daarna wordt de verbinding met duurzaamheid gelegd door informatie en oefeningen. Ik sluit elk hoofdstuk af met mijn eigen ervaringen.

Iemand vroeg me: 'Waarom denk je dat spiritualiteit en werken aan duurzaamheid goed samengaan?'

Als je met aandacht gaat leven door de stilte op te zoeken, te ontdekken wie je mag zijn en hoe je wilt leven, dan kom je op de weg naar binnen waar je de Eeuwige ontmoet. Als je open bent geworden voor wat er in je leeft, word je ook open voor de mensen en alles wat er om je heen leeft. Daarom gaan bezinnen en doen, of actie en contemplatie, vaak samen.

Eeuwenlang werd er anders tegen de natuur aangekeken. De natuur was bedreigend of je kon er jagen of paddenstoelen zoeken. Vanuit zijn inzet bij kwetsbaarheid ging Franciscus niet alleen armen en zieken, maar ook moslims en later zelfs dieren en alle schepselen als zijn metgezellen zien. Hij was daarmee één van de eerste grote gelovigen die anders naar de natuur keek. Dat zie je terug in een beeld van Franciscus dat we zagen bij de kluizenaarscellen vlakbij Assisi. Hij ligt daar naar de lucht te kijken, ziet de vogels vliegen, voelt de warmte van de zon en is letterlijk in contact met de aarde.

Spiritualiteit helpt je te beseffen dat het leven niet om jou draait, maar dat je onderdeel bent van het leven. In plaats van een heersend perspectief als mens (ik moet goed leven als mens dus ik moet voor de natuur zorgen) wordt het: ik heb het leven gekregen en ben onderdeel van de natuur. Het zorgen voor de natuur is dan één met het zorgen voor jezelf en de mensen om je heen. In de kloosters herken ik deze visie. Er is een leefritme, er wordt gezorgd voor landerijen en tuinen, voor zieken en voor jonge mensen.

Wat is mijn missie met dit boek?

Samen verduurzamen. Ik hoop dat we elkaar kunnen inspireren, dat we ideeën en dilemma's uitwisselen en dat de motivatie van binnenuit komt. Door te kijken naar het grotere geheel maken we het verschil en blijven we niet hangen in de kleine, incidentele acties. Letten op verpakkingen is top, maar geld onderbrengen bij een duurzame bank heeft misschien meer impact. De waarden van Franciscus helpen je om je leven opnieuw in te richten en toe te werken naar de doelen van de VN. Het vraagt aandacht van ons, ook op de lange duur. Maar we kunnen het samen doen, vrolijk en kwetsbaar. Er is niets leukers dan ontdekken dat een groene leefstijl plezier geeft! ●

Corinne Groenendijk (1964) is predikant en geestelijk begeleider. Zij geeft lezingen, workshops en thema-diensten over geïnspireerd verduurzamen. Ze begeleidt retraites en reizen naar Assisi, Iona en Taizé en verzorgt een online- retraiteprogramma voor Kloosterindecloud. Ze is auteur van het cursusboek 'VerduurSamen met Franciscus; naar een groene en geïnspireerde leefstijl' (Berne media 2022) en begeleidt cursusleiders die met het boek aan de slag willen gaan. Van 12 t/m 15 mei is er een retraite in het klooster in Huissen www.corinnegroenendijk.nl

De Dapperstraat

Natuur is voor tevredenen of legen.
En dan: wat is natuur nog in dit land?
Een stukje bos, ter grootte van een krant.
Een heuvel met wat villaatjes ertegen.

Geef mij de grauwe, stedelijke wegen,
De in kaden vastgeklonken waterkant,
De wolken, nooit zo schoon dan als ze, omrand
Door zolderramen, langs de lucht bewegen.

Alles is veel voor wie niet veel verwacht.
Het leven houdt zijn wonderen verborgen
Tot het ze, opeens, toont in hun hoge staat.

Dit heb ik bij mijzelve overdacht,
Verregend, op een miezerige morgen,
Domweg gelukkig, in de Dapperstraat.

J.C. Bloem

Quiet though sad, uitg. A.A.M. Stols, 1947

Bijzonder **VERBONDEN**

Als je al meer dan dertig jaar op een bijzondere manier verbonden bent aan een kloosterorde dan komen er wel vaker gelegenheden voorbij om daar iets over te vertellen. En er wordt dan ook op verschillende manieren op gereageerd. Soms schamper, maar dat doet me niets. Vaak nieuwsgierig en dan vertel ik mijn verhaal, in een paar woorden of uitgebreid, al naar gelang de beschikbare tijd. Maar het komt allemaal neer op het volgende...

Nee... het begrip broeders was mij zeker niet vreemd

Voor iemand die zo'n 75 jaar geleden in Maastricht geboren is, zijn de broeders FIC geen onbekenden. Zeker als eerst je vader en ooms en daarna ook je twee broers bij hen op school zijn gegaan. Dat zat er voor mij, als meisje, niet in: in mijn schooltijd was het onderwijs voor jongens en meisjes nog strikt gescheiden. Maar mijn wiegje stond ook nog eens op de Brusselsestraat, de straat waar het moederhuis De Beyart is gevestigd. Elke dag rijen broeders in het straatbeeld. Nee... het begrip broeders was mij zeker niet vreemd.

Vijfentwintig jaar later ontdekte ik dat diezelfde congregatie zeker niet alleen in Maastricht bekend was maar zich over een groot deel van Nederland, zelfs de hele wereld had verspreid. Via het onderwijs aan mijn oudste zoon, die in zijn lagerschooltijd wat meer aandacht dan gebruikelijk nodig had, ontdekte ik dat de Broeders van Maastricht (zoals de broeders FIC in de volksmond hetten) ook in onder andere Den Haag hun onderwijstaken vervulden.

Via vrijwilligerswerk op de Canisiusschool in Den Haag raakte ik bevriend met enkele broeders en leerde ik meer over het ontstaan, de ontwikkeling en de verspreiding van het erfgoed van Mgr. Louis Rutten, de Maastrichtse stichter van de congregatie. En ik denk dat ik daar toen meer over te weten ben gekomen dan menig oud-leerling of inwoner van Maastricht.

Na een paar jaar groeide uit een meditatiegroep, die we samen met de broedersgemeenschap in het leven hadden geroepen, een groep kandidaten voor het geassocieerd lidmaatschap van de orde. Hoe dat vorm zou moeten krijgen, wat daar de uitkomst van zou zijn, dat wist niemand in dat prille begin in de jaren negentig van de vorige eeuw. In eerste instantie verbonden zich vier mensen, twee vrouwen en twee mannen, aan de congregatie door het afleggen van een verklaring van verbinding. Ieder in zijn of haar eigen woorden. Later kwamen daar nog eens twee mannen en een vrouw bij. En ook bij andere gemeenschappen vonden associaties plaats, zoals in Rotterdam, Maastricht en Nijmegen. En hoewel wij elkaar allemaal wel kenden, bleek het toch de eigen groep/gemeenschap waar we het meeste contact mee hadden. De geassocieerden zijn afkomstig uit verschillende richtingen. Vanuit een werkrelatie, vanuit het vrijwilligerswerk, familie van broeders en oud-broeders en ook iemand die gewoon aanbelde en merkte dat het klikte.

Het gezamenlijk vieren en bidden, het horen bij mensen die eenzelfde ideaal nastreven heeft mij altijd aangetrokken

Het gezamenlijk vieren en bidden, het horen bij een groep mensen die eenzelfde ideaal nastreven: het er zijn voor iedereen die dat nodig heeft (en vooral voor diegenen die het met minder kansen in het leven moeten zien te rooien) heeft mij altijd erg aangetrokken.

En het vervulde mij langzaam met trots dat een jonge stadgenoot van mij in 1840 al het inzicht heeft gehad dat onderwijs en ontwikkeling de enige weg

is tot ontsnapping uit de uitzichtloze sociale en materiële armoede die in die tijd heerste, en niet alleen in mijn geboortestad. En eigenlijk ook niet alleen in die tijd, maar gedurende de anderhalve eeuw van het bestaan van de congregatie - en op verschillende continenten van de wereld.

Het is dan ook dit laatste verhaal dat ik steeds weer vertel als mij gevraagd wordt waarom ik me bij een club mannen heb aangesloten die - vroeger in zwarte soutane en met rinkelende rozenkrans maar nu onopvallend normaal gekleed (de meesten dan...) - zich steeds hebben ingespannen er te zijn voor velen. Uit eigen ervaring weet ik dat serieuze aandacht voor de medemens, met alle capaciteiten die daarin aanwezig zijn, van levensbelang kan zijn om tot een menswaardig bestaan te komen. Dat wil ik met alles wat ik van de broeders geleerd heb, blijvend uitdragen.

De verbondenheid en belangstelling voor elkaar blijft bestaan

In de loop van de afgelopen vier jaar heeft de groep van broeders en geassocieerden gevoelige verliezen geleden. Broeders zijn overleden of teruggegaan naar het moederhuis in Maastricht. Drie van de zeven geassocieerden zijn overleden.

Toch blijft de verbondenheid en belangstelling voor elkaar bestaan. Sterker nog: recent heeft iemand zich weer op deze manier aan de congregatie verbonden en een ander bereidt zich hierop voor. ●

Foto: Door Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=23905131>

'... Al wat ik kan is
dit verhaal vertellen.

DAT MOET VOLDOENDE ZIJN.'

De kreet van de jury: "*Religieus atheïsme* van Erik Meganck is verkozen tot het beste spirituele boek van 2021, omdat het op een toegankelijke wijze bijdraagt aan de zoektocht naar zin, bezinning en bezieling in de huidige samenleving", daagt waarschijnlijk vooral mensen uit die daar zelf al mee bezig zijn.

De stellingname van Meganck verwoord in een interview in *Trouw* luidt: "God is dood en daar is de theologie nog steeds niet van bekomen." Maar het atheïsme kennelijk ook niet, want dit 'platte' atheïsme kritiseert de theïstische God van de metafysica, van de 'moraal' en dat is een achterhoedegevecht. Bovendien heeft het atheïsme het 'hoogste zijnde' van de metafysische God vervangen door een ander hoogste zijnde: dat van de rede. De filosofie, die eens dienstmaagd van de theologie was, heeft zich opgewerkt tot meesteres ervan, om daarna dienstmaagd van de wetenschap te worden. Modern is dan dat geloof en rede tegenover elkaar zijn komen te staan. Daar valt gaandeweg Megancks verkenningen veel op af te dingen.

Meganck onderbouwt zijn verhaal met veel citaten en is dus een goed docent. Maar is hij zelf ook denker? De twaalf denkers die Meganck de revue laat passeren zijn de afgelopen eeuwen onder studenten en in de media veelal karikaturen met één citaat geworden. Zelf verbindt hij ze ook aan één begrip boven elk hoofdstuk (Lyotard: 'groot verhaal', Derrida: 'stil'). Hij stelt ze opnieuw aan ons voor en dat is verdienstelijk maar geen openbaring. Het is de reis en niet het doel, die hem enthousiast maakt. Dat leidt tot een 'uitleiding' en niet tot een inzicht nadat we hebben nagedacht.

Bij boeken over geloof en ongelooft lijkt het vaak dat bewoners van Noord-Europa kenmerkend zijn voor het religieus zelfbeeld van de wereldburger. Maar miljarden wereldbewoners lijken daar niet op. Misschien heeft dit te maken met hun verhouding tot zowel werelds als religieus 'gezag' of soms een mix daarvan. Zo is in Afrika bijvoorbeeld religie het natuurlijk kloppend hart van de samenleving. En is er naast het boek *Hoe God verdween uit Jorwerd* (Geert Mak) uit 1996 ook het televisieprogramma *Hoe God verscheen in Ghana* (Bright O. Richards) uit 2021.

Maar daar gaan we! Megancks twaalf vinkjes! Of: twaalf witte mannen met 7 vinkjes: Ludwig Feuerbach, Karl Marx, Søren Kierkegaard, Friedrich Nietzsche, Sigmund Freud, Bertrand Russell, Ludwig Wittgenstein, Martin Heidegger, Jean-Paul Sartre, Emmanuel Levinas, Jean-François Lyotard en Jacques Derrida.

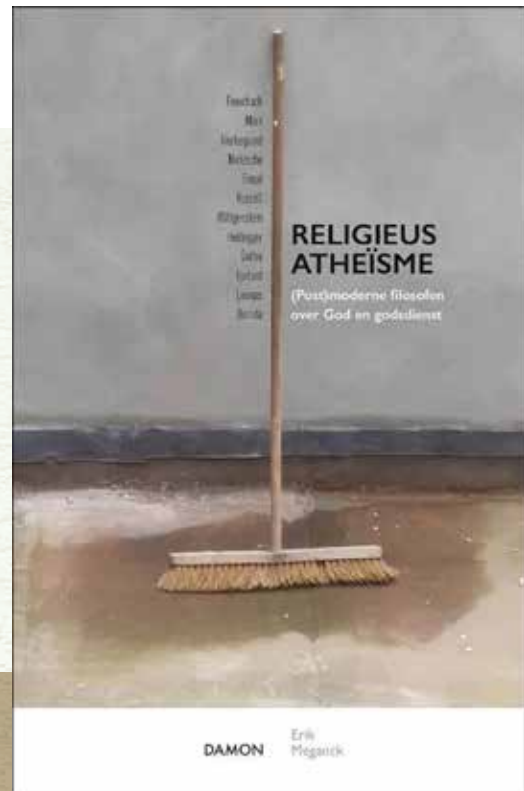
Hegel schreef dat God van zichzelf vervreemd raakte toen Hij de mens schiep. Feuerbach draaide de bewering om. Hij schreef dat de mens van zichzelf vervreemd raakte toen hij God schiep. Feuerbach beweerde dat de mens zijn Goden had gecreëerd om liefde met almacht te combineren, terwijl Marx beweerde dat de mens zijn God had gecreëerd ten gevolge van onderdrukking. De woorden van Marx "Godsdienst is opium van het volk" worden vaak foutief weergegeven als: Godsdienst is opium voor het volk. De menslievende uitspraak volledig: "Religie is de zucht van het onderdrukte schepsel, het hart van een harteloze wereld, en de ziel van

zielloze omstandigheden. Het is de opium van het volk.” – zowel Marx als ‘het christendom’ hekelen de vervreemding. Het christendom door ‘vreemd te blijven aan de wereld’. “Nooit zal een werelds recept op zichzelf het Rijk Gods installeren.” Marx (ver) zuchtte aan het eind van zijn leven, toen hij zag welke kant het opging met zijn denken: “Eén ding weet ik zeker, dat ik geen marxist ben.”

“Ik ontdekte dat ik minder en minder te zeggen had, tot ik uiteindelijk stil werd en begon te luisteren. En in die stilte hoorde ik de stem van God.”, zegt Søren Kierkegaard in de eerste woorden van *Start de stilte*. Uit de vrolijke wetenschap van Nietzsche citeert Meganck de man die licht zocht met een lantaarn op klaarlichte dag. Rumi vertelt het verhaal als volgt: “Er was eens iemand wiens hart zo van liefde en extase overstroomde dat hij op klaarlichte dag met een lamp ronddoelde. Een praatjesmaker sprak hem aan ‘Wat zoek je eigenlijk op klaarlichte dag in elke winkel met een lantaarn in je hand? Wat zoek je in vol daglicht met een kaars of kandelaar? Of neem je ons soms in de maling met je kandelaar?’ Hij antwoordde: ‘Ik zoek overal naar een man die tot leven is gekomen met een door goddelijke adem geïnspireerd leven.’”

Meganck houdt zich tussen ‘de 12 apostelen’ door niet zozeer bezig met het opbouwen van een eigen tak van wijsbegeerte maar meer met exegese. Onder het kopje *Übermensch* zegt hij: “De dood van God baart overmens.” Aanvankelijk in de mond van Zarathustra, was ‘de overmens’ een figuur, maar mij lijkt dat moeilijk vol te houden. Overmens is een tijdvak, een messiaanse toekomst, een advent, geen psychologisch type of socio-politiek statuut... het is de beschaving, het denken ‘voorbij’ het primaat van de mens, voorbij het humanisme, over-de-mens-heen.

Voor inzicht in Freuds religie-allergie heeft Meganck Zizek nodig, die de vadermetafoer interpreteert als het installeren van een gezichtspunt middenin het Romeinse Rijk van waaruit alle mensen gelijk zijn. Alleen nog broeders en zusters. Dat herinnert aan Friedrich Schillers gedicht *Ode an die Freude (Lofdicht aan de vreugde)*, vooral bekend door het slotkoor uit Beethovens 9e symfonie en tegenwoordig het officiële volkslied van de Europese Unie. Heidegger kon de filosofie zien als de voorbereiding op de ontmoeting met het Zijn. Is dit niet een door en door religieus

Abdulwahid van Bommel bespreekt *Religieus atheïsme: (Post) moderne filosofen over God en godsdienst* van Erik Meganck [uitg. Damon, 2021]

spreken? Beslissend is voor Heidegger dat de mens, in zijn eindigheid, leert beseffen dat niet hij regeert over het Zijn, maar het Zijn over hem en hij zich (in dankbaarheid!) naar dit Zijn leert voegen; dat dus niet de mens centraal staat en het Zijn aan zijn willen en denken onderwerpt, maar dat het Zijn zich uit eigen wil aan hem openbaart en hem op nieuwe gedachten brengt – en hem zo leidt. “De taal spreekt in de spreuk en we kunnen er alleen maar naar luisteren en ons in de lichtopening van het Zijn laten leiden.” Dit denken verdient blijvend aandacht. De religieuze benadering van Heidegger kan ons doen vragen, of het denken zonder God – zoals de moderne filosofie doet – in wezen niet een vorm van nihilisme is, waarin de mens eindeloos zichzelf moet bedenken omdat hij nergens anders meer houvast vindt. Heideggers vraag naar ons verborgen nihilisme, zou dan uiteindelijk ook wel eens voor velen bedreigender en lastiger kunnen zijn dan verkeerde politieke keuzes.

Meganck zei het al bij Nietzsche en nu weer in z’n exegese van Derrida: “als God dood is hoeft hij geen atheïst meer te zijn.” De “gedachte God is ongenaakbaar want alle taal glijdt eraf. Het denken

heeft absoluut geen toegang, maar God [is] [er] wel.” Derrida maakt het zichzelf en ons niet gemakkelijk, door te stellen dat God niet los van het weefsel van het denken valt te denken, maar dan ook weer niet een ding is dat door dat denken wordt ‘uitgelegd’.

Onder de twaalf ‘apostelen’ mogen dan algemeen erkende godloochenaars zijn, geen van hen heeft ooit beweerd dat God niet bestaat. Zij kritiseren het metafysische theïstische godsbeeld als hoogste zijnde en dat is, aldus Heidegger, het offer dat nodig was om ruimte te maken voor de goddelijke god. In de ‘Uitleiding’ zegt Meganck “te vertrekken, zoals aangegeven in de inleiding, van de nuchtere en betrouwbare vaststelling dat de Naam circuleert en dat noch de moderne verlichte redelijkheid noch de postmoderne onverschilligheid die naam heeft uitgeroeid.”

Als je dan toch een godzoeker blijft, verzamel je de krenten in de pap van Megancks betoog. En leest dat God ‘misschien’ de Naam is van alle tranen die ooit zijn vergoten. En als God een Naam is, dan stelt zich inderdaad niet de vraag naar zijn bestaan – of zijn getal, of zijn predicaten, of zijn afkomst, of zijn staat van dienst...

Waar twee of meer in zijn Naam samen zijn, wel, daar is hij. En waar is dat, die hemel? God gebeurt waar de Samaritaan afstapt om zich over een klomp halfdood vlees te bekommeren. En uitgerekend dat van-alles-ontdane, dat bijna-niets, wordt door de Samaritaan op een paard getild als ultiem eerbetoon. Geen enkele ‘wet van de wereld’, geen enkel (mens)wetenschappelijk model kan dit verklaren. Dat is goddelijk.

Dat goddelijke is dus juist geen ‘restbegrip’; het is omgekeerd. Waar en wanneer alles vlot loopt en het dagelijks leven zijn gangetje gaat, daar volstaan die wetten van de wereld, daar vloeien de wetenschappen en de bijhorende technologie de dans der dingen wel verder uit. Maar waar zich iets wezenlijks afspeelt, daar werken die strategieën niet. Die zijn maar efficiënt aan de oppervlakte. Wie verknocht is aan de oppervlakte, geraakt wanhopig wanneer die strategieën niet meer werken. Wie dat evenwel niet is, ziet in de wanhoop de hoop. Daar hebben we die religieuze denkhouding weer. Dat is het perspectief

van de berg waarop Christus enkele leerlingen dat ‘andere’ perspectief toont, namelijk: hoe te midden het failliet van voornoemde strategieën, toch dat ‘betere’ kan of mag oplichten.

Vanwege het kopje ‘Negatieve theologie’, dacht ik aan Dorothee Sölles *Mystiek en Verzet* waarin ze schrijft over de *Via Negativa*, die lijkt te verwijzen naar het moslimcredo: *Lâ ilâha illallâh* – je begint te zeggen: “Er is geen god”, om te vervolgen met: “dan dé God.” Het is dezelfde negatie die wordt gebruikt bij de menselijke verbeelding over het paradijs: “Wat geen oog heeft gezien, wat geen oor heeft gehoord en wat in geen mensenhart is opgekomen”, dat Sölle kent van het Bachkoraal *Wachet auf, ruft uns die Stimme*. “De dichter van het lied versmelt de taal van het niet-weten”, zegt zij, “met een taal waarin het welomschreven woord niet meer aanwezig hoeft te zijn. Er is een kennen door niet-kennen.” Een tekst uit de kring rond meester Eckhart, die letterlijk van Yunus Emre zou kunnen zijn, luidt: *O mijn ziel ga uit, God binnen! Vlucht ik van u dan komt u tot mij. Verlies ik mij dan vind ik u...*

“Als God dood is hoef je geen atheïst meer te zijn”

Meganck stelt vast dat “in de schoen van de metafysica-critici een steentje [god] zit dat ze er

almaar niet uit weten te schudden, omdat die naam in de moderniteit terugkeert, rondgaat en iets doet.” Een filosofische verrijzenis doorheen zijn eigen dood. Maar dan zal ook een herbekeerde theologie door de dood van God en secularisatie zijn heengegaan. “God verlos ons van God” (Meister Eckhart). Een theologie die zich weer wendt tot de mystiek’

“Schotten tussen filosofie en theologie vallen weg in de mystiek” stelt Meganck. “Ik voer God niet langer op als begrip maar als de Naam die de dood van God heeft overleefd.” Vraag is of dit gedachtegoed in filosofenkring breed gedeeld is? Hoe dan ook, de Naam klinkt, alhoewel mogelijk meer als ‘afwezig’ dan als ‘aanwezig’.

Welnu, bij dat laatste kunnen wij ons thuis voelen. Waar de Naam aanwezig is klinken al gauw ‘bijnamen’ (nabije, liefdevolle, eeuwige, oordelende, scheppende, ...). Meganck introduceert de gedachte dat we het moeten doen met ‘een spoor’.

Taal is vastleggen met alle gevolgen van dien. Hoewel dat laatste onvermijdelijk is, deel ik het door Meganck geschetste dilemma: “Waar nooit betekenis neerslaat, heerst absurditeit. Maar om betekenis te willen verstenen, eeuwig verankeren, uit het denken zelf duwen, dat gaat ver.” Betekenis blijft gewoon onaangedaan door het denken, ligt gewoon klaar tot alle betekenis eindelijk is afgehaald en de mensheid over de ultieme, definitieve totaaluitleg beschikt. Dan kunnen we stoppen met denken – ‘*o horror metaphysicus*’ (Leszek Kolakowski).

“Er is geen god dan dé God”

‘Het denken’ zit in de weg bij ‘ervaren’. Denken over Hem (Haar?) kan ik beter in termen van geest, adem, kracht, licht, leven, vuur, dan als persoon. Maar toch doe je dat...

*’en, Heer
(ik spreek je toch maar weer zo aan,
ofschoon ik me nauwelijks daar iets bij voorstel),
maar ik praat liever tegen iemand aan
dan in de ruimte en zo is dit wel
de makkelijkste manier om wat te zeggen’*

zo dichtte Hans Andreus in een aangrijpend, laatste gedicht. God is méér dan persoonlijk, maar Hij is dat toch op zijn minst.

Theo-poëtica, de ‘dichtkunst van God’, is volgens sommige theologen eigenlijk een treffendere term dan theo-logie, waarbij je namelijk de indruk zou kunnen krijgen dat het om iets logisch gaat. Religieuze taal – liederen, verhalen, gebeden en preken – heeft echter meer met literatuur en poëzie te maken dan we vaak denken. Bij uitstek zijn het juist niet heldere en sluitende vertogen maar evocatieve, beeldende, en raadselachtige woorden en zinnen voor een diepere waarheid die nooit definitief in woorden en zinnen gevat zal kunnen worden. Bij theo-poëtica gaat het om “het inzetten van verschillende discursieve middelen om een gebeurtenis woorden te geven (...) zonder te

beweren dat men het geheim kent, de code, de regel die gebeurtenissen regelt” (John Caputo).

Het doet denken aan de Rabbi's die voor een wonder baden om hun volk te redden. Telkens wanneer de grote Rabbi Israël Baäl Shem-Tov zag dat er een ramp over het volk van Israël zou komen ging hij mediteren op een bepaalde plek in het woud; daar stak hij een vuur aan, zegde een gebed en het wonder geschiedde. De ramp werd herroepen. Later, toen zijn leerling, de beroemde Maggid van Mezeritch, de hemel om voorspraak bad om dezelfde redenen, ging hij naar dezelfde plek in het woud en zei: ‘Heer van het heelal, luister. Ik weet niet hoe ik het vuur moet aanmaken, maar ik ben wel in staat om het gebed op te zeggen.’ En het wonder geschiedde. Nog later ging Rabbi Moshé-Leib van Sassov naar het woud, om zijn volk te redden, en hij zei: ‘Ik weet niet hoe ik het vuur moet aanmaken, maar ik weet de juiste plaats te vinden en dat moet voldoende zijn.’ En het was voldoende: ook toen geschiedde het wonder. Toen was Rabbi Israël van Rizhin aan de beurt om het gevaar te bezweren. In zijn stoel gezeten nam hij het hoofd in de handen, en hij sprak tot God: ‘Ik ben niet in staat om het vuur aan te maken, ik ken het gebed niet, ik kan zelfs de plaats niet terugvinden in het woud. Al wat ik kan is dit verhaal vertellen. Dat moet voldoende zijn.’ en het was voldoende.

Meganck besluit: “Geloof en rede liggen niet ver uit elkaar maar zijn voor elkaar bestemd. Wanneer vinden ze elkaar? Of, zie je het niet, het is er al...?”

Abdulwahid van Bommel (1944) studeerde van 1967-1971 islamitische theologie in Istanbul, Turkije. Vanaf 1971 was hij o.a. werkzaam als voorganger en leraar. Daarna als geestelijk verzorger voor moslims en docent geestelijke verzorging. Hij werkt als vertaler en schrijft over thema's die relevant zijn voor de islam. ●

DR. H. J. A. M. SCHAEPMAN

KARDINAAL WILLEBRANDS

katholieken, waarin zij beeldbepalend zijn geweest. Schaepman leefde in de periode waarin de Nederlandse katholieken na jaren van een verborgen bestaan weer in de openbaarheid traden en langzamerhand een nieuw zelfbewustzijn opbouwden. Willebrands moest meemaken dat vanaf de jaren zestig de Nederlandse katholieke kerkgemeenschap in een crisis raakte en op weg ging naar een marginale positie in onze samenleving.

De Twentenaar Herman Schaepman (1844 – 1903) was priester en als politicus lange tijd lid van de Tweede Kamer. Hij was een

Twée katholieke beeldbepalers

NU HET HOOGTIJ VAN HET KATHOLIEKE NEDERLAND VOORBIJ IS, IS HET TIJD OM TERUG TE KIJKEN OP DE BEWOGEN HISTORIE VAN DEZE GELOOFSGEMEENSCHAP.

Onlangs heeft deze terugblik gestalte gekregen in de vorm van een tweetal lijvige biografieën van katholieke prominenten, Mgr. dr. Herman Schaepman en Mgr. Johannes Willebrands. Beide boeken zijn – ook voor niet-ingewijden – zeer lezenswaardig. Deze twee levensbeschrijvingen markeren scharnierpunten in de *rise and fall* van de Nederlandse katholieke geloofsgemeenschap. De beide publicaties geven op de eerste plaats een uitgebreid beeld van de beschrevenen zelf, van hun karakter, van hun activiteiten en hun plaats in de kerkgemeenschap en, op hun eigen manieren, in de wereld- en landspolitiek. De beschrijving van de levens van de beide prominenten biedt de lezer bovendien een meer bijzondere kijk op belangrijke momenten en tijdperken in de geschiedenis van de Nederlandse

woordkunstenaar, zowel mondeling als schriftelijk, had een flamboyant karakter en profileerde zich als emancipator van het katholieke volksdeel. Misschien is hij op dit moment wat vergeten, maar men zou kunnen zeggen dat hij de evenknie was van de wat meer bekende protestantse voorman Abraham Kuyper. Zij waren elkaars rivalen, maar werkten uiteindelijk toch samen voor de belangen van de christenen in de vaderlandse politiek. De Noord-Hollander Johannes Willebrands (1909 – 2006) was priester en later bisschop en kardinaal, en daarnaast vooral diplomaat. Zijn werkzaamheden strekten zich voor het grootste gedeelte uit over de hele (christelijke) wereld, waarbij hij werkte vanuit Rome. In Nederland was hij van 1976 tot 1983 aartsbisschop van Utrecht. Wat zij gemeen hadden, was een absolute loyaliteit aan de kerk van Rome, aan het centrale bestuur, aan de paus. Dit moet met enige nadruk worden gezegd, want daarnaast waren zij ook loyaal aan de plaatselijke kerk en schroomden zij niet om daar minder behoudende standpunten in te nemen dan het Romeinse oppergezag en het behoudende deel van de Nederlandse katholieken aangenaam was. Beiden kunnen, kijkend naar de tijd waarin ze leefden en met de positie die zij daarin innamen, tot het meer vooruitstrevende deel van de Nederlandse katholieke gemeenschap gerekend worden. Dat waren zij op hun eigen karakteristieke manier. Karakteristiek, omdat hun functioneren en het resultaat daarvan alles te maken had met hun persoonlijke aard. Op geheel verschillende manieren hebben zij dan ook hun stempel gedrukt op hun eigen tijd.

Schaepman leefde in een tijd waarin de katholieken na eeuwen weer uit hun schulp kropen. Mocht men denken dat ze dat graag en voortvarend deden, dan dient daar toch wat nuancering in aangebracht te worden. Na een jarenlange achterstelling dachten de meeste katholieken dat het wijs was om voorzichtig te werk te gaan en niet meteen al te zeer op te vallen. Dat was begrijpelijk, maar niet erg effectief. De weerstand tegen hen was groot. De protestanten voelden zich bedreigd, de liberalen die het in de politiek steeds meer voor het zeggen hadden, vonden de conservatieve roomsen op hun weg naar een modernere samenleving. De katholieken stelden zich merendeels nogal defensief op, maar wilden zij weer meetellen, dan was een voortvarender aanpak zeer gewenst. Het 'politieke dier' Schaepman had daar oog voor. Hij was verbaal zeer vaardig en nam daarbij geen blad voor de mond. Bovendien nam hij het op voor de roomse 'kleine man', zoals Kuyper dat voor de protestantse deed, en dat viel niet zo goed bij de conservatieve katholieke elite. Anderzijds was hij meer dan trouw aan Rome, wat weer slecht viel bij de niet-katholieke bevolkingsgroepen. Maar hij was en bleef een 'doordouwer' die ervoor streed dat de katholieken zich ook politiek zouden verenigen en organiseren. Daarbij was een van zijn speerpunten de gelijkstelling van bijzonder en openbaar onderwijs. Tijdens zijn leven was echter de tegenwerking, ook binnen het 'roomse huis' nog te sterk. Pas na zijn dood zou een katholieke partij tot stand komen, maar hij heeft er wel de aanzet toe gegeven.

Zoals Schaepman zowel intern als extern streed tegen veel weerstand in het begin van de katholieke emancipatie, zo moest Willebrands ook op zijn manier opboksen tegen onwil en tegenstand. Hij moest dat doen op twee terreinen: internationaal en nationaal. Zoals Schaepman karakterologisch was toegerust om zijn toenmalige tegenstander tegemoet te treden, zo was Willebrands dat op zijn manier ook. Internationaal had hij de taak de oecumene te bevorderen tussen de verschillende christelijke kerken in de wereld. Daar was diplomatie voor vereist en Willebrands, van karakter een man van het midden, beschikte daarover in grote mate. Voor de toenadering van de kerken naar elkaar is hij heel belangrijk geweest. Hier hebben we het echter over de kerk in ons eigen land. In de jaren zestig en zeventig van de twintigste eeuw was de Nederlandse katholieke

Wat zij gemeen hadden, was een absolute loyaliteit aan de kerk van Rome

geloofsgemeenschap in verwarring. De tijd van grote bloei was voorbij, de geloofsgemeenschap was uiteengevallen in conservatieven en progressieven. 'Rome' had daarbij ingegrepen op een wijze die men zacht gezegd niet erg verstandig kan noemen, door dwars tegen de op het scherp van de snede manoeuvrerende aartsbisschop kardinaal Bernardus Alfrink enkele conservatieve bisschoppen te benoemen. Toen Alfrink in 1976 met emeritaat ging, moest hij met lede ogen toezien dat hij een hopeloos verdeelde kerk achterliet. We weten niet of Rome geschrokken was, maar het zag wel in dat diplomatie moest worden toegepast. En een diplomaat hadden zij in Rome achter de hand: curiekardinaal Willebrands zou de rust in Nederland moeten terugbrengen. Hij volgde Alfrink op, maar zeven jaar later ging hij – klemgereden tussen progressieven en behoudenden – terug naar Rome. Heeft hij dus niets bereikt? Dat zullen we nooit weten, maar we mogen aannemen dat Willebrands met zijn diplomatieke gaven erger heeft voorkomen. Wel was zijn handicap dat hij naast zijn functie als aartsbisschop van Utrecht ook zijn functies in Rome bleef behouden, wat hem verhinderde zijn volle gewicht in de Nederlandse schaal te leggen.

Twee geheel verschillende kerkleiders in twee heel verschillende tijdvakken in onze kerk. Wanneer u als lezer van deze kleine samenvatting de wederwaardigheden van onze katholieke gemeenschap eens voor uzelf in perspectief zou willen zetten, dan zijn deze twee boeken zeker aanraders. ●

Karim Schelkens: *Johannes Willebrands. Een leven in gesprek*. Uitg. Boom, Amsterdam 2020

Ton Crijnen & Ina Herbers: *Een groot emancipator. Mgr.dr. Herman Schaepman, politicus en dichter, 1844 – 1903*. Uitg. Valkhof pers, Nijmegen 2022

Foto: Herman Schaepman door Onbekend - Collectie Spaarnestad, via Nationaal Archief, Publiek domein, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=22530023>

Foto: Kardinaal Willebrands by Hans van Dijk for Anefo - Nationaal Archief, CCO, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=27099673>

HET ENE OFFER

*is het
andere niet*

De veertigdagentijd is een moment van bezinning. Velen proberen dan ook om wat soberder te leven. Jezus van Nazaret is in dezen het voorbeeld. Maar toch is de vraag: wat beogen we met ons vasten? In dit verband trof ik bij de profeet Zacharia een opmerkelijke passage aan. Bij monde van Zacharia laat God weten dat de mensen, en in het bijzonder de priesters, het zelf moeten weten of ze willen vasten of niet, maar dat het van God niet hoeft. Zacharia 7:5-6: “Zeg tegen alle mensen in het land en tot de priesters: Wanneer jullie in de vijfde en zevende maand treuren en vasten, al zeventig jaar lang, doen jullie dat vasten dan voor mij? Wanneer jullie eten en wanneer jullie drinken, zijn jullie het dan niet die eten, zijn jullie het dan niet die drinken?” Even verder staat waar God de voorkeur aan geeft: “Spreek rechtvaardig recht, laat ieder trouw zijn en meelevend met zijn naaste. Onderdruk niet weduwen en wezen, vreemdelingen en armen. Beraam in jullie hart nooit kwaad, niemand tegen zijn naaste.” Het is als in psalm 15: wie leeft in de nabijheid van de Levende? Die recht doet, die goed is. Bidden, vasten en offers brengen worden niet genoemd. Het mag natuurlijk allemaal wel, maar het gaat om wat je doet.

Op de kleuterschool leerde ik van zuster Angelique: “Een offertje / in het koffertje / voor de grote reis / naar het hemels paradijs.” Een goede daad, een offer, zo realiseerde ik me later, is een soort investering: nu even minder, straks des te meer.

De profeet Maleachi vaart namens de Levende uit tegen de priesters. Zij brengen getrouw de offers die ze beloofd hebben, maar de Levende voelt zich beledigd.

De priesters zijn verbaasd: “Priesters, jullie hebben minachting voor mijn naam, maar je zegt botweg: ‘Hoezo, minachten we jouw naam?’ Bedorven brood op mijn altaar leggen! Maar dan zeggen jullie: ‘Hoezo, hebben we onze band met jou bedorven?’” (Maleachi 1:6-7) De Levende klaagt ook over het offeren van zieke, kreuple dieren. De priesters begrijpen niet wat het probleem is.

Toen we met een groepje mensen over die tekst van Maleachi zaten te praten, was de eerste reactie: God is wel kinderachtig en kieskeurig! We gingen ons afvragen wat een offer eigenlijk is. In *Genesis, boek van het begin* merkt Jonathan Sacks op dat de offers in de heidense wereld pogingen waren om de goden gunstig te stemmen, zodat ze zouden bewerkstelligen wat de offeraar wilde: het laten regenen, een overwinning in de strijd of wat dan ook. Sacks vervolgt: “Dit is precies het tegenovergestelde van wat de Thora als waarachtig geloof beschouwt: nederigheid voor het aangezicht van God, respect voor de heiligheid van de schepping, eerbied voor het leven van de mens, het enige schepsel dat het beeld van God draagt.” Niet een investering, niet eigenbelang, maar een uiting van respect en dankbaarheid voor wat je in dit leven is toegefallen. ●

Ontmoeting Basisbeweging Lyon oktober 2022

Lyon voelt niet zo ver weg en natuurlijk ga ik met de trein. Rond het middaguur van huis en negen uur later gearriveerd op mijn bestemming - inclusief zoeken van de Metro en een stuk lopen. We bivakkeren in een huis van Don Bosco en kijken uit over Lyon, met voor de deur een Romeins amfitheater. We hadden het slechter kunnen treffen. Er staat een maaltijd klaar die we zelf kunnen opwarmen in de magnetron: goed thuiskomen. We zijn met zeven delegaties (Frankrijk, België, Nederland, Oostenrijk, Italië, Spanje en Zwitserland) maar acht gedelegeerden, want België heeft er natuurlijk één voor de Vlamingen en één voor de Walen. We zijn lang niet bij elkaar geweest (door de pandemie) en we wisselen intensief uit hoe het met eenieder staat. Wat valt op? Over het algemeen wordt de leeftijd hoger en de capaciteit om dingen te organiseren minder. Opmerkelijk is dat de Oostenrijkse gedelegeerde de pandemie achteraf een gelukkige zaak noemt: ze hadden veel meer contact, wisselden van alles uit via Zoom en deden dat vaker dan in normale tijden. Men deelde elkaars lief en leed veel intensiever. Ook in andere landen is veel doorgegaan, met name Nederlandse gemeenschappen sprongen eruit door vrij snel te gaan *streamen* en zo in die periode veel meer publiek te bereiken. Dat neemt nu weer af. In de gemeenschappen zijn ook COVID-slachtoffers gevallen, met name in Italië.

Vrijwel nergens is er nog een echt vruchtbare relatie met de RK hiërarchie. In België is er nog een zekere verbinding via het Interdiocesaan Pastoraal Beraad en in Nederland heeft de beweging een vrij stevige positie in de Raad van Kerken. Maar de oecumene is in veel andere landen behoorlijk onder de maat. Ik moest zelfs uitleggen wat de Raad van Kerken was. Men heeft nog wel gehoord van de Wereldraad van Kerken. Spanje en Italië springen eruit wat het aantal gemeenschappen betreft: in beide landen ongeveer veertig. Nederland heeft er drieëntwintig volgens de website van Zof3Bijeen. De Zwitsers lijken nog het meest binding te hebben met de RK, niet in het minst omdat ze erg bezig zijn geweest met de synode en veel teksten in Rome hebben ingeleverd - met name rond de positie van vrouwen. De conclusie is dat iedereen gewoon

GRENZELOOS *gelooven*

doorgaat en het sentiment met betrekking tot de r.-k. kerk eraf is, ondanks dat men de paus waardeert. Veel basisgemeenschappen betekenen voor de leden zoveel dat men met elkaar doorgaat totdat het fysiek niet meer gaat.

De bezorgdheid voor de toekomst kwam tot uiting in een poging om vast te stellen welk thema nu aan te pakken voor een grote Europese bijeenkomst in 2024. Wat is nu en in 2024 nodig? Spiritualiteit bleek het slagwoord te zijn: een nieuwe spiritualiteit als antwoord op de huidige wijze van leven. Beter: een integrale spiritualiteit is nodig. De overtuiging ontstond dat religiositeit en spiritualiteit een belangrijke rol kunnen spelen in onze samenleving. Wij zijn ervan overtuigd dat spiritualiteit mensen helpt een groter draagvermogen te ontwikkelen - en zo het leven gelukkiger te maken.

De filosofie hierachter is 'integrale spiritualiteit'. Een spiritualiteit die openstaat voor alle opvattingen over het leven, zowel religieus als menselijk. Dit houdt onder meer in dat de eigen levensfilosofie niet superieur is aan die van een ander. Wij gaan ervan uit dat mensen hun persoonlijke spiritualiteit ontwikkelen en beleven overeenkomstig hun cultuur, opvoeding, ervaringen, de ontwikkeling van hun bewustzijn en hun huidige gemoedstoestand. De basisbeweging is er vóór in contact te treden met die levensbeschouwingen die niet denken de waarheid in pacht te hebben. Deze stelling en vraag wordt teruggegeven aan de gemeenschappen. De gedelegeerden zullen 7, 8 en 9 juli 2023 bijeenkomen in Brussel om na te denken over een programma-invulling voor een grote bijeenkomst in Rimini (Italië), eind september of begin oktober 2024.

Mijn trein werd door een staking in Frankrijk opgeheven en ik moest een dag eerder terug - met een overnachting in Brussel, want het was te laat om verder te kunnen. Van Brussel naar Den Haag ging gepaard met stilstand van mijn defecte trein, precies op de Moerdijkbrug. Anderhalf uur oponthoud. Je merkt dat vrijwel alle systemen die we hebben uitgevonden aan het kraken zijn.

Henk Baars

Ten slotte

EEN IJZERSTERK VERHAAL

Sinds een aantal jaren hoor je vaak zeggen dat in onze samenleving de tijd van de grote verhalen voorbij is. Dat betekent dat we geen beelden meer hebben van een 'ideale maatschappij' en geen 'boodschappen' meer voor de wereld. Toch wordt deze opvatting langzamerhand wat genuanceerder. Leven zonder gemeenschappelijke perspectieven heeft kennelijk iets onbevredigends. Zo individueel zijn we nu ook weer niet. Je hebt toch anderen nodig om inspiratie op te doen, om op te leunen, om je niet al te eenzaam te voelen. Alles wat een mens doet, doet hij samen met anderen. En dus merk je soms dat je toch een groot of klein 'verhaal' nodig hebt om weer dóór te kunnen.

Christenen hebben al vanaf hun eerste bestaan een 'goede boodschap' of evangelie. Dat is een van de grote verhalen die onze westerse wereld sinds een aantal decennia opzij heeft gezet als van een andere tijd en van een andere taal. Tweeduizend jaar oud en dus niet meer relevant. Nu heb ik eens getracht door die andere taal heen te dringen en sommige stukken van die goede boodschap te vertalen in hedendaags jargon. En als je dan ontdekt wat er werkelijk staat, dan merk je dat je daar ook vandaag heel goed mee uit de voeten kunt. Ik heb dat met name geprobeerd met wat wel de grondwet van het christendom genoemd wordt, namelijk de zogenaamde Zaligsprekingen die de evangelist Matteüs citeert in zijn vijfde hoofdstuk. Ik stel voor de artikelen van deze 'grondwet' eens een voor een bij de kop te nemen en samen te kijken wat daar nu precies staat. Wat maakt ze tot een wezenlijk onderdeel van dat 'ijzersterke verhaal' dat het evangelie is in zijn vier varianten?

Laten we beginnen met de eerste: "Gelukkig zijn de armen van geest." Ooit heb ik eens aan jonge mensen uitgelegd dat hier niet staat dat je pas gelukkig bent als je een simpele ziel bent. Het wat cryptische 'armen van geest' verwijst naar een levenshouding die uitdagend kan zijn voor de consumptiemaatschappij, waarin wij, met name hier in het westen, gewoon zijn te leven. Arm zijn of het 'niet hebben' wordt bij ons als iets negatiefs gezien, gewend als wij zijn aan 'dingen', aan comfort, aan behaaglijkheid in meerdere opzichten. We kunnen niet meer zonder, zozeer is deze behoefte onderdeel geworden van heel ons doen en laten. We willen er zelfs steeds meer van, hoewel we intuïtief wel weten dat meer behoeftebevrediging alleen maar meer onbevredigdheid oplevert. We vinden materiële welvaart een goede zaak, maar toch hebben we het gevoel dat er daarbij iets niet klopt. Misschien kun je zeggen dat we de juiste balans tussen arm en rijk wat kwijt zijn. Arm is slecht en rijk is goed, is dat te weinig genuanceerd misschien? Is het niet zo dat je je in armoede ook geestelijk rijk kunt voelen en dat je rijkdom ook als een zekere geestelijke armoede kunt ervaren?

Een groot mensenkenner als Jezus van Nazaret heeft dat heel goed in de gaten. Wat is rijkdom waard, als je daar tegelijkertijd niet afstand van kunt houden en 'in je geest' ook in zekere zin arm kunt zijn? Armoede is in die betekenis dan niet zozeer 'niet hebben', maar veeleer niet gehecht zijn aan wat je hebt. Je kunt materieel arm zijn en je toch innerlijk rijk voelen. Maar ook omgekeerd: je kunt materieel in goede doen zijn en je niettemin geestelijk arm, dat wil zeggen onthecht, weten. Het geheim dat daarachter steekt is dat gehechtheid aan het materiële en liefde voor de mensen en de schepping in wijder verband, met elkaar in evenwicht moeten zijn. Je wordt pas gelukkig als je in je geest zo onthecht bent aan bezit, aan hebberigheid, dat je vaardigheid om liefde te geven ruim baan blijft krijgen. Die armoede van geest maakt je vrij voor de ander en wil dus zeggen dat je streeft naar eenvoud, dat je bescheiden bent wat je eigen persoon betreft en dat je openstaat voor anderen, wie dat ook zijn. En daar word je pas gelukkig van!